

2025-04-30

Länsstyrelsen Stockholm
stockholm@lansstyrelsen.se

Yttrande över Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2025–2030 diarienummer 425-22054-2024

Naturskyddsföreningen i Stockholms län (nedan föreningen) har tagit del av Klimat- och energistrategi för Stockholms län.

Klimat- och energistrategins inriktning

Föreningen delar många av strategins intentioner och välkomnar att länsstyrelsen fokuserar på mellankommunal samverkan kring frågor som rör strukturer med regional utbredning och funktion, till exempel infrastruktur, kollektivtrafik, energi och grönstruktur. Strategin är emellertid för vag när det gäller behovet av utsläppsminskningar i närtid.

En strategi bör också innehålla inte bara mål, utan även en anvisning kring hur man avser att arbeta mot dessa utvalda mål. Metodiken för hur målen skall nås är inte tillräckligt tydligt beskriven. Detta gör att strategin riskerar att bli ett svagt underlag för vidare arbete. Detta försvårar även möjlighet till uppföljning och utvärdering. Strategin bör tydligt efter varje delområde ange utvalda mål samt förslag på metod för genomförande. Det skulle vara till nytta att här även ange hur långt det regionala arbetet kommit inom området. I många av de områden som tas upp har arbeten redan påbörjats medan vissa andra står i startgroparna för eventuellt kommande åtgärder. En schematisk redovisning tillsammans med det valda målet skulle ge strategin en större tydlighet att arbeta vidare utifrån.

Det upprepas att de åtgärder som föreslås skall göras på ett kostnadseffektivt sätt men ingenstans definieras vad som avses med detta (kostnadseffektivitet) och vilken tidsrymd eller avgränsning som avses. Är det den innevarande mandatperiodens budget eller framtida generationers budget som ska styra? Oavsett svaret saknas information kring vilken ram som sätts för uttrycket "kostnadseffektivitet".

Föreningen erbjuder sig att bidra med kunskap för att strategins mål ska kunna nås och stärka genomförandet. Föreningen blir därför gärna inbjuden till samråd vid fortsatt arbete med planen.

Bra förslag

Föreningen uppskattar att strategin lyfter förslag inom följande områden:

- Att andelen plast måste minska i kraft- och fjärrvärmeproduktionen, främst genom åtgärder i konsumtions och produktionsledet.
- Att förbättra kopplingen mellan energiplanering och översiktsplanering.
- Att en kartläggning av kolbalansen i länet behövs, det vill säga relationen mellan inlagring och utsläpp av kol för olika marker.

- Att det inom stadsbyggnad behövs en hierarki som innebär att i första hand bevara byggnader, alltså inte riva byggnader. Först när ombyggnationer och transformationer inte räcker för att möta behoven, bör aktörerna välja nybyggnation.
- Att strategin har ambitionen att sänka de stora utsläppen från konsumtionen, även för den del där produktionen som sker utanför länet och landet.
- Att det påpekas att det inte räcker med byte av drivmedel utan att trafiken också måste minska för att klimatmålen ska nås.

Strategin är emellertid för otydlig när det gäller behoven av snabba åtgärder. Regionen har en koldioxidbudget och en klimatfärdplan att förhålla sig till. De nämns i början av strategin, men återspeglas inte de följande förslagen. Både problembeskrivning och åtgärder bör anpassas efter koldioxidbudgeten

För att koldioxidbudgeten ska räcka till 2045, i linje med Parisavtalet, krävs en årlig minskning av utsläppen med 12 procent. Om utsläppsminskningarna fortsätter i samma takt som de senaste åren – i genomsnitt knappt tre procent per år – kommer Stockholms läns koldioxidbudget att ta slut redan år 2030.

För att koldioxidbudgeten ska hållas behövs betydligt skarpare förslag och formuleringar för alla de prioriterade områden som beskrivs i strategin.

Energi

Det krävs betydligt mer insatser för att spara energi. Prognoserna i strategin förhåller sig till målåren 2030 och 2045, inte till minskningar i närtid, som krävs för att utsläppen ska rymmas inom koldioxidbudgeten.

Strategin bör tydligare beskriva hur utfasning av fossilt bränsle måste läggas samman med energieffektivisering och utjämning av effekttoppar. Fokus bör vara åtgärder för att minska effekttopparna och undanröja identifierade hinder för energi-effektivisering.

Strategin bör också påpeka vikten av att sortera ut de förbränningsfraktioner ur energiproduktionen som är möjliga att utvinna, som biokol ihop med pyrolys för att nyttja kolsänka och jordförbättring av matjordar. Denna teknik behöver skalas upp för att kunna bli en stor nytta som kolsänka. Viktigt här att använda avfallsfraktioner och inte jungfrulig biomassa.

Transporter

Biltrafiken måste minska. I Stockholms Miljöprogram finns målsättningen att både minska utsläppen från trafiken med 80 procent och minska biltrafiken med 30 procent till 2030, jämfört med 2017. Denna ambition bör vara ett minimum för hela länet, eftersom det är storstadsregionerna som har bäst förutsättningar att minska utsläpp från trafiken. Det måste påtalas att de nya motorvägar som planeras och diskuteras kommer att öka utsläppen från trafiken.

Strategin bör betona vikten av spårbundna och kollektiva transporter. En överflyttning av enskild trafik och godstransport mot ökad kollektivtrafik och samlastning bör också finnas med som verktyg.

Strategin skriver att det pågår arbete med att fasa in mer biodrivmedel i flygbränsle samt att utveckla eldrivna flygplan. Men det kommer dröja mycket lång tid innan ny teknik blir kommersiellt tillgänglig för reguljär trafik i stor skala. Ny teknik kan endast

ge marginella minskningar av utsläppen eftersom tillgången till hållbara biobränslen är begränsad, elflyg inte lämpar sig för längre resor och att det tar lång tid att byta till ny teknik etc. Därför måste flygtrafiken minska. Detta måste påtalas.

Samhällsbyggande

Lokalt omhändertagande av och tillverkning av fyllnadsmassor minskar behovet av transporter. Detta borde krävas för all framtida byggnation för att undvika transporter av alla icke förorenade massor. Bra exempel på projekt finns inom Stockholms stad.

Vi saknar helt regional strategi för hushållning med och omvandling av markanvändning i regional planering. Regionen borde bistå med kartläggning kring marker lämpliga/olämpliga för vidare exploatering utifrån ett klimatperspektiv där mark som gör nytta inom koldioxidlagring och bibehållande av biologisk mångfald lyfts fram och skyddas från exploatering.

Den flexibla utformning av byggnation och samhällsplanering som beskrivs har idag två stora hinder. Dels ett hinder i att äldre detaljplaner hindrar omvandling mellan olika användningsområden och dels att kommuner kräver allt för specificerade material och funktionsbeskrivningar i de detaljplaner som idag tas fram. Det finns exempel på kommuner i regionen som har större respektive mindre flexibilitet i sina krav. En samsyn som möjliggör mer nyttjande av återbrukat material och en bredare tolkning av nyttjande i detaljplan skulle gagna cirkulariteten. En samordnad marknad och logistik med hjälp att kommun och region skulle även det vara till gagn för en omställning mot ökat återbruk. Sist skulle det kunna prövas ifall det i samband med rivningslov kan ställas krav på utredning av konsekvenser för bevarande, på motsvarande sätt som i miljökonsekvensbeskrivningar. Idag ges rivningslov utan krav.

Oavsett hur lågt koldioxidutsläpp som nytt material produceras med, går det inte att komma in närheten av den låga utsläppsnivå vi måste nå till 2045, om inte vi helt övergår till byggnation med i princip enbart återvunnet, återbrukat material. Detta borde vara ett huvudmål för regionen och i synnerhet när det gäller samhällsbyggnation. Här är ett omtag och "amnesti" för icke hållbara krav i äldre detaljplaner ihop med implementering av krav på klimatutsläpp och energiförbrukning i linje med regionens klimatbudget mycket viktigt. För att en cirkulär ekonomi inom byggsektorn ska fungera behöver krav kring eliminering av avfall och 100% återvinning tillskapas samtidigt. Här måste de offentliga beställarna ställa krav och vara förebilder i upphandlingar.

Konsumtion – plast

Det räcker inte att ändra konsumtionsmönstret för plastanvändningen genom att hänvisa till avfallshierarkin. Avfallshierarkin måste föregås av en konsumtions-hierarki där undvikande av nya resursuttag, undvikande av inköp/konsumtion förlängning av livslängd med reparation ändrade konsumtionsmönster, undvikande av engångsprodukter, lån och delanden och byten, leasing istället för nyinköp och nyproduktion av återvunnet innehåll, bildar en cirkulär ekonomi innan ens avfallshierarkin blir aktuell.

I varje steg av en sådan konsumtionshierarki sparas betydande mängd el och resurser. Plasten måste minskas INNAN den blir ett avfall att sortera. Det måste bli helt stopp för förbränning av plastavfall. Det är även ett ökande problem med

mikroplaster och större plastbitar i kompostjord. Vi står inför ett stort problem av spridande av plaster och de gift dessa plaster innehåller och detta gäller förbränning, kompostering och de plaster som kommer ut i vattendrag. En regional lösning på insamling och omhändertagande av plastavfall bör prioriteras.

Kompletterande åtgärder

Bio-CCS är nödvändigt för att nå klimatmålen, men kan inte lösa problemen i närtid. Transporter och lagring måste lösas. Det är brist på hållbart biobränsle och uttag av biobränsle konkurrerar med andra anspråk, t.ex. kolinlagring. Möjligheten att använda Bio-CCS måste beskrivas mer realistiskt.

Det är en viktig aspekt som poängteras att se över regionen kvarvarande bestånd av naturmarker för bibehållande av resiliens och biologisk mångfald ihop med kolinlagring i mark och fauna. Det är viktigt att här göra regionala planer så att områden blir så sammanhängande som möjligt. I detta nämns även bevarande och möjlig återvätning av våtmarker som möjligheter för att förstärka kolsänkor och mångfald. Det är här viktigt att ta i beaktande hållbara metoder och inte på marker med naturvärden genomföra konstgödning för att på kort sikt öka tillväxt och tillfälligt öka kolinlagringen ovan mark.

Strategisk samverkan och inriktning för det fortsatta arbetet

Klimatarena Stockholm är ett välfungerande exempel på den breda arena för samverkan som efterfrågas i strategin. Inom detta forum agerar och samverkar Offentliga aktörer, Akademi, materialproducenter, byggaktörer, länsstyrelsen, kommuner och fastighetsbolag och entreprenörer. Det saknas emellertid andra breda forum, i frågor som inte täcks in i Klimatarena, där konkreta frågor diskuteras mellan inblandade aktörer med syfte att hitta lösningar som kan börja förverkligas. Det är inte ytterligare ett brett samverkansforum som behövs utan konkret problemlösning för specifika smalare frågor och prövande av verkliga modeller i drift. Exempel på specifika frågor är exempelvis återvätning, effektoppar och effektivisering i elproduktion/konsumtion, plastproblematik i avfall och kolsänkor i mark över länsgränser. Vi har inte tid att prata mer. Det räcker inte med att sprida inspiration. Det behövs skarpa beställningar och tydliga krav.

Ingen politisk nivå, stat, region eller kommuner, kan ensam åtgärda klimatproblemen. Det är därför även viktigt att behov av åtgärder tydligt kommuniceras mellan nivåerna. Strategin bör ta fram och visa de resterande åtgärder som krävs på andra nivåer för att klimatmålen och koldioxidbudgeten ska kunna hållas. Det är då mycket viktigt att klimatsituationen och behovet av åtgärder beskrivs realistiskt. Därefter kan behov av åtgärder tydligt adresseras andra parter, både direkt och via media.

Stockholm 2025 04 30

Lena Vängstam, ordförande
Naturskyddsföreningen Stockholms län
Lillåvägen 44
128 45 Bagarmossen
0701-730092